

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK X.

ČÍSLO 12.

V. J. HAUNER:

Zemřel veliký bojovník.

Georges Benjamin Clemenceau, jenž naposledy vydechl 24. listopadu 1929, byl a bude vždy pro historii velikým bojovníkem. Byl jím po celý život a byl jím zejména v nejtragičtější chvíli francouzského osudu, ve světové válce. Bojoval a zvítězil — název Otce vítězství zůstane mu jako čestné příjmení — a dožil se toho, mač se těšil po celý dlouhý život, osvobození Alsaska a Lotrinska a pokošení germánské pýchy. Bojoval od mládí, boj byl jeho životním údělem, a bojoval někdy za každou cenu. A přes to, že tento veliký stařec nebyl vojákem, měl v sobě více vůle k vítězství a více nezdolné energie, než mnohý generál doby minulé i přítomné, více než mnohý politik, který byl odpověden za vedení války.

Je fais la guerre — vedu válku —*) bylo jeho heslem po celý život. Narozen jako syn lékaře a jakobína ve Vendée, v Mouilleron-en-Pareds 27. XI. 1841, vpil do sebe již jako hoch republikánské názory svého otce, který 1793 jako člen národního shromáždění hlasoval pro smrt Ludvíka XVI. A od té doby dělal revoluci; revoluci proti tehdejší monarchické vládě, revoluci proti Napoleonovi III. (byl vězněn 2½ měsíce r. 1862 pro oslavu republiky z r. 1848), revoluci proti vládám třetí republiky, kdykoli se mu zdály chabé a nečestné. Měl vzezření japonského samuraje a touž mentalitu rytířství; jeho poctivost byla bez poskvrny a jeho boj byl vždy věčný, nikdy osobní, třeba některé osoby nenáviděl. Měl v sobě mnoho odporů, jako každý bojovník; byl atheista, ale ne nepřítel kléru a dal se na smrtelném loži ošetřovat jeptíškami, byl radikál se socialistickým zabarvením, ale potřel défaitismus, byl odpůrce koloniální expanse, poněvadž soudil, že odvede Francii od touhy po znovudobytí Alsaska a Lotrinska, ale jeho zásluhou se dostalo Francii Maroka, které poskytlo tak vynikající divise ve světové válce; byl veliký poražec vlád, ale na konec diktátor nejsoustředěnější vlády, jež vedla Francii k vítězství. Byl chladný, ironický, necitelný — ale při tom měl jeden ohromný, vášnivý cit: lásku k Francii. Byl skeptik filosofický a snad i morální, ale věřil v národ, věřil v budoucnost Francie. Nenáviděl Poincarého a vedl proti jeho volbě za prezidenta kampaň r. 1913, ale sešel se s ním při podporování návrhu na tříletou vojenskou službu a byv od něho povolán za premiéra v kritické chvíli, přijal jmenování a vedl s ním Francii k vítězství.

Bojoval slovem i tiskem; na tribuně řečnické i v žurnalistice, jež jímž byl skvělým reprezentantem. Porazil 17 vlád dříve než vytvořil onu, která pak porazila Němce. A nakonec dovedl odstranění sám sebe, vida, že jeho jediná ctižádost — stát se prezidentem republiky a zajistit mír — nebude splněna. Neměl nároků; jeho jediný luxus byly jeho knihy a jediná zábava hon (ještě 80letý střílel tygry v Indii) a ně-

*) Český překlad nevystihuje bohatosti výrazu „je fais la guerre“. Francouzsky to znamená, že bojuji ve všech směrech, že všechno svoje úsilí věnuji válce — český výraz „vedu“ upomíná vždy spíš jen na vojenské vedení války.

kolik arů zahrady v oblíbené Vendée, kde je též pohřben; nepřál si pohřebních slavností, než jen rány z děl, které označují pochování skutečného válečníka; nezanechal kapitálů, jsa živ z malé renty, jež mu úplně postačovala, a nakonec studoval největšího politika a bojovníka za řeckou svobodu, Demosthena, o němž vydal knihu.

Zemřel jako hrdý republikán a naprostý poctivec, nenáviděn mnohými, obdivován všemi, zapsán v srdce a desky národa, jako „občan, který se dobře zasloužil o vlast“.

* * *

Jeho životní dráha byla jednoduchá. Studoval lékařství a zlákan byv agitátorem generála Granta v letech šedesátých odebral se do Spojených států r. 1866, aby tam studoval politické a sociální poměry; tam se též seznámil se svou pozdější chotí Mary Plummerovou, s níž měl tři děti, vesměs dosud žijící. Za válečných dob r. 1870 zvolen starostou Montmartru, kde od té doby nejvíce bydlil a provozoval svou praxi mezi chudinou, staral se otcovsky o své osadníky za hladových měsíců obležení Paříže. Zvolen 8. ledna 1871 do Národního shromáždění hlasuje v Bordeaux jako radikální poslanec — byl již dříve pomocníkem Gambettovým — proti míru a odloučení Alasaska a Lotrinska. Za revoluce kommunardů sesazen — neprávem byv obviněn ze zrady, ježto hleděl urovnati po dobrém rozpor obou stran — zvolen pak teprve 1872 znovu za Clignacourt a seděl od té doby v obecním zastupitelstvu do r. 1876, kdy zasedl v parlamentě jako poslanec za Montmartre na krajní levici. Od té doby je „tygrem ve stádě“. Nebojácný, zdrcující kritik, nespokojený s každou vládou („svrhoval jsem vládu za vládou proto, že to byla vlastně pořád tatáž vláda“), počal r. 1880 vydávati časopis „La Justice“, kterým bojoval proti koloniální politice J. Ferryho, jehož kabinet svrhl r. 1885. Byv pak zvolen též za Var, ponechal si toto křeslo, ale v parlamentě podporoval pak pravici (Freycinetův kabinet) a gen. Boulangeru, od něhož čekal reformy v armádě; když se však objevovaly diktátorské choutky generálovy, postavil se proti němu, přispěl k pádu presidenta Grévyho a pomohl k vítězství neutrálnímu Carnotovi. Styky jeho se známým bankéřem Corneliem Herzem, pověstným z panamské aféry, způsobily, že r. 1893 nebyl znovu zvolen; ježto však proti Clemenceauově poctivosti nemohlo býti námitek, je mnohem spíš pravděpodobno, že k jeho nezvolení přispěl jeho odpor k francouzsko-ruské alianci, tehdy prohlášené a nadšeně přijaté; Clemenceau jako starý republikán musil být ovšem principiálně proti autokratickému carství.

Jsa nyní 10 let mimo parlament, vrhl se s celou vervou do žurnalistiky; založil 1900 týdeník „Le Bloc“, jež vedl do r. 1902, kdy zvolen senátorem za Var, kteroužto volbu přijal, ač do té doby nepřestával potírat instituci senátu. Podporoval pak s radikály Combesa a odluku církve od státu, proti níž psal hlavně jako ředitel „L'Aurore“ (od r. 1903). V téže době se postavil na stranu Dreyfusovu a vedl kampaň pro revisi jeho procesu. Když r. 1906 padlo ministerstvo Rouvierovo (pro zabítí jakéhosi řezníka při násilných inventurách chrámových), stal se Clemenceau v následujícím kabinetu Sarrienově ministrem vnitra.

A tu ukázala se celá jeho energie v pozitivním smyslu: za dělnických nepokojů a stávek na 1. května se nerozpakoval užití vojenské moci a se socialistou Jaurèsem, druhým nejslavnějším řeč-

níkem francouzského parlamentu, svedl pak proslulý souboj o principiálních rozdílech mezi socialismem a buržoasií, z něhož vyšel vítězem. Stav se po Sarrienovi v říjnu sám premierem, zahájil období silné zahraniční politiky. Zesílil *Entente cordiale* s Anglií, postavil se v marocké aféře ostře proti Německu a začal znovubudovati armádu a marinu, zeslabené rozvráceností bývalých vlád. Věděl, že Německo jen proto mohlo šikanovati Francii, ježto vědělo, že její branná moc není na výši; proto se snažil především armádě dáti pevnou kostru. Do té doby spadá jmenování Fochovo velitelem válečné školy, přes to, že byl vychovancem jezuitů a výslovným katolíkem. Clemenceau čelil tu všeobecné kritice a ukázalo se, že se v osobě svého chráněnce nezklamal. Když r. 1909 v debatě o špatnou námořní municí Delcassé se pomstil za svou porážku z r. 1905 a řečí svou svrhl vládu, resignoval Clemenceau na další ministerské portefeuille a věnoval se zase kritice a rozbíjení vlád. R. 1913 prohrál svou kampaň proti volbě Poincaréově a soudilo se, že „tygr je konečně zabit“; nicméně jeho osobnost se nepodařilo potlačit a v novém časopise „*L'Homme libre*“ sešel se s presidentem háje, jak už řečeno, tříletou presenční službu. Věřil v spravedlnost světovou, přál si — jako Jaurès — silné armády, vynasnažil se o zesílení výzbroje, hlavně u dělostřelectva. Jeho heslem bylo tehdy: *trionpher ou périr*.

Když po vypuknutí války byl jeho časopis censurou potlačen, počal jej vydávati znovu pod jménem „*L'Homme enchaîné*“ a „osvobodil jej z řetězů“ teprve 16. XI., když se stal sám šéfem vlády. Za války pokračoval ve svých kritikách, maje k nim dosti příležitosti jako předseda branného a zahraničního výboru v senátě, ale jeho kritika byla vždy věcná a vždy věci prospěšná. Jeho zásluhy z té doby o armádu jsou veliké a sotva byl tehdy druhý politik, jenž by byl pro výstroj a vedení války více učinil. V zahraniční politice byl stoupencem směru „*just qu'au bout*“ (bojovat až do konečného vítězství) a hájil ho zejména proti druhému názoru, představovanému Caillauxem, který si přál smíření s Německem a mír kompromisní.

Jeho boj proti defaitismu, jenž r. 1917 se rozmáhal mnoho i v armádě, hlavně po neúspěchu Nivellovy ofensivy a po zhroucení se Ruska, otevřel širokým vrstvám oči. Svým horlením proti nepotírání nepřátelské propagandy porazil v červenci Ribotův kabinet a po krátkém intermezzu Painlevého stal se sám premiérem v listopadu, v okamžiku, kdy bolševismus triumfoval v Rusku a kdy politická situace Dohody byla velmi stisněná.

Kabinet Clemenceauův je vlastně diktaturou Clemenceauovou. Jeho heslem bylo: „Vedu válku. Vedu válku v zahraniční politice, vedu válku v politice vnitřní. Rusko padlo — vedu válku. Rumunsko kapituluje — vedu válku“. „Biji se před Paříží, biji se v Paříži, biji se za Paříží.“ „Nepřeji si, aby se mi dostalo údělu Thiersova.“

S tím se ujal vedení věci. Potřel ochablost, skleslost, anarchismus, mírumilovnost některých vrstev, revoluci, bolševictví. Sedmdesátíšestiletý kmet dovedl všem všípiti mužnost, touhu po vítězství, snad i naději vítězství. Jisto jest, že elektrisoval; že povzbudil srdce i mysl. Ale nejen to. Snažil se, aby též armáda měla záruku vítězství. Způsobil na jaře 1918, v hodině dvanácté, že spojenci konečně dostali jedinou hlavu, Fochovu. A věřící Foch se nyní odvděčil starému atheistovi za jeho důvěru, kterou v něj skládal,

když ho jmenoval komandantem Válečné školy. V 7 měsících dovedl spojenecké armády k vítězství.

A tak mohl Clemenceau v onen slavný listopadový den r. 1918 provolati jako poslední žijící z deklarantů r. 1871 pozdrav Alasku a Lotrinsku, znovu vtělenému do milované Francie: „Francie veřejší byla bojovnicí boží. Francie dnešní je bojovnicí lidskosti. Francie budoucí zůstane vždy bojovnicí ideálu.“

Tím skončil Veliký Stařec. Účastnil se ještě dělání míru, ale tu již neměl diktátorské moci. Jeho názory se nekryly s názory Wilsonovými a Lloyd Georgeovými. Potíral ideologičnost amerického profesora a kompromisnost waleského advokáta, nemohl však prorazit vždy v radě čtyř. Musil na př. opustiti Rusko. A nedosáhl ani garančního paktu pro Francii, ač to bylo nejmenší, co vykrvácelá Francie mohla získati.

Nám Čechům byl vždy nakloněn. Pamatoval si, že my jsme stáli s ním v jedné frontě, když dr. Rieger protestoval proti okupaci Alasky a Lotrinska. Nedržel Rakouska-Uherska. Roku 1917 odhalil jednání o mír prostřednictvím Sixta Bourbonského a demaskoval Czerninovo dementi uveřejniv v „L' Illustration“ kopii Sixtova dopisu. Hájl historické hranice Čech proti thesim Wilsonovým a byl první, jenž uznal naši armádu a naši Národní radu. Budiž mu za to věčný dík!

Kd a Ký:

A. A. Brusilov: Moi vzpomínání.

Vyd. Gosizdat, Moskva 1929.*)

Tato kniha, zajímavá svým obsahem, byla vydána jako „posmrtná“ a již úpravou ukazuje, že byla vydána s láskou k zesnulému. O tom svědčí i předmluva redakce, která hledí otupiti hrůzy protibolševických názorů autorových, jež tu a tam v knize probleskují.

Kniha je vlastně prvním dílem vzpomínek a končí rokem 1917 — revolucí a odchodem Brusilovovým z činné služby. Druhý díl asi vůbec neužije světlo světa.

Brusilov se přenáší dosti rychle přes své mládí a první služební léta. Narodil se v Tiflisu r. 1853, pocházel z vojenské rodiny, brzy osiřel a spolu s bratry byl vychován svým strýcem v Kutaise. — Ve čtrnácti letech byl poslán do „pažeského korpusu“ v Petrohradě a odtud r. 1872 jako důstojník na vlastní žádost byl vtělen do 15. dragounského tverského pluku na Kavkaze. S ním se zúčastnil války s Tureckem 1877—78 (u Karsu a j.). Líčí velmi plasticky a místy drasticky celé prostředí, v němž se tehdy pohyboval, hlavně život důstojnický, jehož jednotvárnost sváděla k malichernostem a častým soubojům (jak sám říká, doba lemontovská nebyla ještědaleka), bez zatajování kreslí obraz ruské armády v té době, její stinné i světlé stránky.

V září 1879 byl pluk zpět v své staré posádce Carskije Kolodcy. B. jel na léčení; po návratu pustil se do spiritistických studií, k nimž

*) Spis tento vyšel nyní i v českém překladě: A. A. Brusilov: Vzpomínky na světovou válku a životopis. Vzpomínky a úvahy. Z ruského originálu přeložil Prokop Maxa. Praha 1929. Vydal Orbis a Čin. Str. 320. Za 50 Kč.